

ΠΩΣ ΒΛΕΠΕΙ Η «ΑΛΛΗ ΠΛΕΥΡΑ» ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΙΤΗΜΑ

ΕΛΓΙΝΕΙΑ ΜΑΡΜΑΡΑ: ΠΡΟΣΔΟΚΩΝΤΑΣ ΤΟ «ΝΟΣΤΙΜΟΝ ΗΜΑΡ»

ΟΙ ΑΠΟΨΕΙΣ-ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΔΥΟ ΕΓΚΥΡΩΝ ΒΡΕΤΑΝΝΙΚΩΝ «ΟΡΓΑΝΩΝ ΓΝΩΜΗΣ»

‘Η άνακίνησι — από τήν ύπουργό Πολιτισμοῦ κ. Μ. Μερκούρη— τοῦ θέματος τῆς ἐπιστροφῆς στήν Ἑλλάδα τῶν ἐλγινείων μαρμάρων, πού «στεγάζονται» (ἀπό τίς ἀρχές τοῦ περασμένου αἰῶνος) στό Βρεταννικό Μουσείο, ἔχει προκαλέσει διεθνές ἐνδιαφέρον καί διαφορετικές —σέ διάφορες χῶρες— ἀντιδράσεις. Τί πιθανότητες ὑπάρχουν νά ἔχη θετική τελικά ἀνταπόκρισι τό ἐλληνικό αἶτημα εἶναι δύσκολο νά ἐκτιμηθῇ σ’ αὐτή τήν φάσι, μολονότι οἱ ὑφιστάμενες ἐνδείξεις δέν δικαιολογοῦν ασισιόδοξες προβλέψεις. Τά κείμενα πού ἀκολουθοῦν (ἄρθρα τοῦ «Economist» καί τῶν «Financial Times», δύο, δηλαδή, ἀπό τά πιά ἐγκυρα βρεταννικά «ὄργανα γνώμης») ἀναφέρονται στό ζήτημα αὐτό, παρέχοντας στοιχεῖα-ἐνδείξεις καί ἐκφράζοντας ἀπόψεις, πού εἶναι χρήσιμο νά προσεχθοῦν ἀπό τοὺς Ἕλληνες ἀρμοδίους κατὰ τήν «σχεδίασι» τῶν ἐνεργειῶν τους στά πλαίσια τῆς «ἐκστρατείας» τοῦ ὑπουργείου Πολιτισμοῦ γιά τόν ἐπαναπατρισμό τῶν ἐλγινείων μαρμάρων... Τά δύο ἄρθρα δημοσιεύονται στήν «Βιομηχανική Ἐπιθεώρησι» κατ’ ἀποκλειστικότητα.

THE ECONOMIST

Δυστυχῶς, Μελίνα...

Παρά τίς προσπάθειες τῆς Ἑλληνίδος ὑπουργοῦ Πολιτισμοῦ κ. Μ. Μερκούρη, ἡ ἐπιστροφή τῶν ἐλγινείων μαρμάρων στήν Ἀθήνα δέν ἀπετέλεσε, εὐτυχῶς, ἓνα ἀπό τά θέματα τοῦ προεκλογικοῦ ἀγῶνος στήν Βρεταννία. Τά μάρμαρα αὐτά δέν πρόκειται νά ἐπιστραφοῦν καί εἶναι δύσκολο νά διανοηθῇ κανεῖς κάποια περίπτωση, οἰαδήποτε, στήν ὁποία θά ἔπρεπε νά συμβῇ κάτι τέτοιο —ἰδιαίτερα δέ στήν περίπτωση ἀνταποκρίσεως στόν «παραμορφωτικό» ἐθνικισμό τῆς κ. Μερκούρη.

Ἀσφαλῶς, ἡ ἀφαίρεσι τῶν μαρμάρων τοῦ Παρθενῶνος ἀπό τόν Λόρδο Ἐλγιν τό 1801 ἦταν τόσο ἀμφισβητήσιμη, ὥστε νά ἐπιτρέπη σέ ὅλες τίς πλευρές νά ἰσχυρίζονται ὅτι ἔχουν τό δίκαιο μέ τό μέρος τους. Ἀσφαλῶς, ἐπίσης, ἡ Ἑλλάς ἔχει ὑποφέρει περισσότερο ἀπό πολλούς ἄλλους, βλέποντας μερικά ἀπό τά μεγαλύτερα ἔργα τέχνης τῆς —κυρίως κλασικά γλυπτὰ— νά γεμίζουν ξένα μουσεῖα. Τό καλλίτερο, πού μπορεῖ νά λεχθῇ, εἶναι ὅτι τά μάρμαρα αὐτά ἀπεκτήθησαν πιά ἐντιμα ἀπ’ ὅ,τι τά μισά ἀποκτήματα τῶν μεγαλύτερων μουσείων τοῦ κόσμου, τά ὁποῖα εἶναι «προϊόντα» λεηλασιῶν καί λαθρεμπορίας-ἀρχαιοκαπηλίας κατακτητῶν καί ἐγκληματιῶν διά μέσου τῶν αἰῶνων.

Ἡ ἐπιχειρηματολογία σταματᾷ ἐδῶ. Ἡ κ. Μερκούρη ὑποστηρίζει ὅτι τά μάρμαρα ἀποτελοῦν ἀναπόσπαστο τμήμα τοῦ Παρθενῶνος καί ὅτι ἐπιθυμεῖ νά ἀποκαταστήσῃ τήν «ἐνότητα ἐνός μοναδικοῦ μνημεῖου». Ἀλλά ἡ ἐπιθυμία τῆς δέν εἶναι αὐτή! Ἐκεῖνο, πού θέλει νά κάνη, εἶναι νά τά τοποθετήσῃ σέ ἓνα εἰδικό μουσεῖο κάτω ἀπό τήν Ἀκρόπολι, ἔτσι ὥστε νά μή τά ἀφήσῃ νά καταστραφοῦν —καί αὐτά— ἀπό τήν ρύπανσι, ἡ ὁποία κατατρώγει ὅ,τι ἀπομένει ἀπό τό μοναδικό μνημεῖο τῆς, χωρίς ἡ ἐλληνική κυβέρνησι νά μπορῇ, μέχρι τώρα, νά τό προστατεύσῃ. Σύμφωνα μέ τά ὅσα ἰσχύουν σήμερα, τό μουσεῖο αὐτό θά παρέμενε κλειστό, κατὰ τό μεγαλύτερο δίδασγμα, ὅπως συμβαίνει καί μέ τόσα ἄλλα μουσεῖα καί ἀρχαιολογικούς χώρους στήν Ἑλλάδα, πού ἡ κ. Μερκούρη τά κρατᾷ κλειστά γιά τοὺς ἐπισκέπτες ἐπί μακρῆς χρονικῆς περιόδου.

Τά μάρμαρα δύσκολο μποροῦν νά θεωρηθοῦν ἀνα-

πόσπαστο τμήμα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῆς Ἀκροπόλεως. Στήν θέσι πού εἶχαν, μόνον μερικές ἀπό τίς παραστάσεις ἦσαν καθαρά ὁρατές ἀπό τό ἔδαφος. Ὑπάρχει βέβαια ἡ ἀποψι ὅτι θά ἔπρεπε νά ἀντικατασταθοῦν —μέ ἀντίγραφα ἀπό ὑλικό ἀνθεκτικό στήν ρύπανσι. Ἄν ἡ κ. Μερκούρη ἐννοῇ σοβαρά τήν «ἀρχιτεκτονική ἐνότητα», θά ἔπρεπε νά ἔχη προτείνει αὐτό ἀμέσως. Θά ἔπρεπε, ἀκόμη, νά ζητήσῃ τήν ἐπιστροφή καί ἄλλων μαρμάρων τοῦ Παρθενῶνος πού βρίσκονται σέ ἄλλα ξένα μουσεῖα —γιά νά μή ἀναφέρουμε τήν Νίκη τῆς Σαμοθράκης, γιά τήν ἀποκατάστασι τῆς ὁποίας, στόν χῶρο τῆς Ἀκροπόλεως, συνηγοροῦν καί «σκηνικά» ἐπιχειρήματα. Τό ἀγαλμα αὐτό, ὅμως, εἶναι στό Λούβρο· καί ἡ κ. Μερκούρη ἔχει προσωπικούς δεσμούς μέ τήν σοσιαλιστική Γαλλία.

Καμμία βρεταννική κυβέρνησι δέν πρέπει ποτέ νά ἐναντιωθῇ στήν διεθνή «ροή» ἔργων τέχνης, ἀπό τήν ὁποία ἡ Βρεταννία ἔχει ὠφεληθῇ πολύ. Τά μουσεῖα πρέπει νά μποροῦν νά πωλοῦν καί νά ἀγοράζουν. Ἡ ἀντιμετώπισι τῶν ἔργων αὐτῶν —ἐκ μέρους πολλῶν κυβερνήσεων καί πολλῶν μεγάλων μουσείων (καί τῆς Βρεταννίας, βεβαίως)— μέ νοοτροπία ἰδιοκτητοῦ, πού θεωρεῖ ἀμετακίνητο ὅ,τιδήποτε βρίσκεται στήν κατοχή του, δέν ἀποτελεῖ περισσότερο «ἐπαγωγό» πολιτιστικό σωβινισμό ἀπό αὐτόν πού ἐπιδεικνύει ἡ κ. Μερκούρη.

Τό Βρεταννικό Μουσείο δέν πρέπει νά ἐμποδίζεται ἀπό καταστατικούς κανονισμούς νά πωλῇ ἓνα μέρος τῆς ὑπερβολικά μεγάλης συλλογῆς του. Ὅλα τά ἔργα τέχνης ἔχουν τήν τιμή τους· καί στά ἐλγινεῖα μάρμαρα θά πρέπει (ὅπως ὁ Λόρδος Ἐλγιν ἔχει κάθε λόγο νά γνωρίζη...) νά δοθῇ ἡ δυνατότης νά βροῦν τήν δική τους. Ἄν ἡ κ. Μερκούρη θέλῃ νά ἐμπλουτίσῃ τό νέο μουσεῖο τῆς, θά πρέπει νά κάνη τήν προσφορά τῆς. Τότε μπορεῖ νά ὑπάρξῃ στήν Βρεταννία μία πραγματική συζήτησι γύρω ἀπό τά ἐλγινεῖα μάρμαρα.

THE FINANCIAL TIMES

Βασικό πρόβλημα, ή «ἀρχή τοῦ ἐπαναπατρισμοῦ»

Λίγο μετά τήν ἀφαίρεσι τῶν ἐλγινείων μαρμάρων ἀπό τόν Παρθενώνα, στίς ἀρχές τοῦ 19ου αἰῶνος, ἕνας "Ἕλληνας εἶπε σ' ἕνα ἀπό τούς φίλους τοῦ Λόρδου Βύρωνος στήν Ἀθήνα:

«Σεῖς οἱ Ἄγγλοι παίρνετε τά ἔργα τῶν Ἑλλήνων, τῶν προγόνων μας. Νά τά φυλάξετε καλά: Οἱ Ἕλληνες θά ἔλθουν καί θά ἀπαιτήσουν τήν ἐπιστροφή τους». Περισσότερα ἀπό 180 χρόνια ἀργότερα, ἡ προφητεία αὐτή πραγματοποιεῖται.

Ἡ ἐλληνική κυβέρνησι ἐνέκρινε ὁμόφωνα μία ἀπόφασι τῆς ὑπουργοῦ Πολιτισμοῦ κ. Μελίνας Μερκούρη νά ζητηθῆ ἐπίσημα ἀπό τήν Βρεταννία ἡ ἐπιστροφή στήν Ἑλλάδα τῶν 100 περίπου γλυπτῶν πού στεγάζονται τώρα στό Βρεταννικό Μουσεῖο τοῦ Λονδίνου. Ὑπενθυμίζεται ὅτι ἡ UNESCO —σέ ἀπόφασί της πού ἐλήφθη, πέρυσι, μέ μεγάλη πλειοψηφία— εἶχε ζητήσῃ τόν ἐπαναπατρισμό τῶν μαρμάρων, τά ὅποια ἀποτελοῦν μέρος τῆς πνευματικῆς ἰδιοκτησίας τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἀπόφασι-ψήφισμα περιεγράφε τά ἐλγινεῖα μάρμαρα ὡς ἀναπόσπαστο τμήμα τοῦ Παρθενῶνος, ὑπερτάτου συμβόλου τῆς ἐλληνικῆς πολιτιστικῆς κληρονομιάς.

«Δέν ζητοῦμε τήν ἐπιστροφή ὅλων τῶν θησαυρῶν μας», λέει ἡ κ. Μερκούρη. «Αὐτό πού θέλουμε, μόνον, εἶναι τό ἀποκομμένο τμήμα τοῦ σπουδαιότερου ἐθνικοῦ μας μνημείου».

Τό θέμα ἔχει προκαλέσει ἔντονα συναισθήματα καί ἀντιδράσεις. Ὁ σημερινός Λόρδος Ἐλγιν, ὁ 11ος, τονίζει ὅτι, κατ' ἀρχήν, δέν ἀντιτίθεται στήν ἐπιστροφή τῶν μαρμάρων, ὑπό τήν προϋπόθεσι ὅτι θά ἀνεγερθῆ στήν Ἀθήνα ἕνα μεγάλο μουσεῖο, ὅπου θά μποροῦν νά στεγασθοῦν ὅλες οἱ συλλογές ἔργων τέχνης τῆς πόλεως τοῦ Περικλέους ἀπ' ὅλο τόν κόσμον. Τότε οἱ ἐνέργειες τοῦ προγόνου του, πού συνέβαλαν στήν διαφύλαξι ἑνός μέρους τῆς παγκόσμιας πολιτιστικῆς κληρονομιάς, θά ἐξετιμῶντο καλλίτερα. Προσθετέι, ὅμως, ὅτι, ἂν πρόκειται ἀπλῶς γιά μία μεταφορά τῶν μαρμάρων ἀπό τό Βρεταννικό Μουσεῖο στό Ἐθνικό Μουσεῖο τῆς Ἀθήνας, τότε θά ἐδημιουργεῖτο ἕνα ἐπικίνδυνον προηγουμένο...

Ἡ θέσι τῆς βρεταννικῆς κυβερνήσεως ἔχει ἐκφρασθῆ στήν Βουλῆ, ἀπό τόν ἀρμόδιο ὑπουργό, πολύ πρὶν γίνῃ ἡ ἐλληνική πρότασι: «Τά ἐλγινεῖα μάρμαρα ἀπεκτήθησαν νομίμως καί ἡ ἀποψι τῆς κυβερνήσεως εἶναι ὅτι πρέπει νά παραμείνουν στό Βρεταννικό Μουσεῖο».

Οἱ καταστατικοί κανόνες τοῦ Βρεταννικοῦ Μουσείου ἀποκλείουν τήν διάθεσι ὁλωνδῆποτε ἀντικειμένων ἀπό τίς συλλογές του, ἐκτός ἐν εἶναι ἀντίγραφα ἢ χωρίς ἀξία. Τά μοναδικά καί ἀνεκτίμητα ἀξίας ἐλγινεῖα μάρμαρα δέν ἐμπιπτουν στίς ἐξαιρέσεις αὐτές. Γιά τήν ἐπιστροφή τους θά ἀπαιτηθῆ εἰδικός νόμος, πού πρέπει νά ψηφίσῃ ἡ Βουλῆ.

Ὁ Παρθενῶν, ναός τῆς θεᾶς Ἀθηνᾶς, ὁλοκληρώθηκε τό 432 π.Χ. Στήν διάρκεια τῶν αἰῶνων, ὁ Παρθενῶν ἐπέζησε τῆς μετατροπῆς του σέ χριστιανικό ναό καί σέ τζαμί, πρὶν νά διατρέξῃ κίνδυνον πλήρους καταστροφῆς τό 1687, ὅταν μία ἐνετικὴ ὀβίδα ἀνατίναξε μία τουρκικὴ πυριτιδαποθήκη, πού ὑπῆρχε στήν Ἀκρόπολι. Τήν ἐποχὴ πού ὁ Ἐλγιν πήρε ἀδεια ἀπό τούς Ὄθωμανούς κατακτητάς, τό 1801, γιά νά ἀφαιρέσῃ «μερικά κομμάτια πέτρας», ὁ ναός ἦταν σέ κακὴ κατάστασι...

Ὑπάρχουν ἐνδείξεις, τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὅτι ἡ ἀφαίρεσι τῶν μαρμάρων προκαλέσε σοβαρές ζημιές στόν Παρθενῶνα. Ὁ Ἄγγλος συγγραφεὺς Ἐντουαρντ Ντόντουελ ἔ-

γραψε: «Στήν διάρκεια τῆς πρώτης περιόδου μου στήν Ἑλλάδα, εἶχα τήν ἀπερίγραπτη δυστυχία νά εἶμαι παρών, ὅταν ὁ Παρθενῶν ἀπογυμνώθηκε ἀπό τά ωραιότερα γλυπτά του καί ὅταν μερικά ἀπό τά ἀρχιτεκτονικά μέλη του πετάχθηκαν στό ἔδαφος...».

Ὁ ἱστορικός τῆς ἀρχιτεκτονικῆς Μπράιαν Χάνσον, γράφοντας σέ μία ἐφημερίδα ὡς ἐκπρόσωπος μιᾶς ἐπιτροπῆς (μέ ἔδρα τό Λονδίνο), πού ὑποστηρίζει τόν ἐπαναπατρισμό τῶν μαρμάρων, ἔχει διατυπώσει τήν γνώμη ὅτι τά κίνητρα τοῦ Λόρδου Ἐλγιν κάθε ἄλλο παρά ἄλτρουιστικά ἦσαν.

Παρουσιάζει στοιχεῖα, πού ὀδηγοῦν στό συμπέρασμα ὅτι ὁ Ἐλγιν σκόπευε νά χρησιμοποιήσῃ τά μάρμαρα γιά νά διακοσμήσῃ τό νέο ἀρχοντικό του στήν Σκωτία. Ἐξ αἰτίας, ὅμως, οἰκονομικῶν δυσχερειῶν, ἀναγκάσθηκε τελικὰ νά τά πούλῃ στό δημόσιο ἀντί £ 35.000 (ποσόν, πού λέγεται ὅτι ἀντιστοιχεῖ σέ £ 1,5 ἑκατομμύρια σήμερα). Ὑπολογίζεται ὅτι ἡ ἀφαίρεσι καί μεταφορά τῶν μαρμάρων στήν Βρεταννία εἶχε κοστῖσει στόν Ἐλγιν £ 100.000.

Ἡ ἐλληνική κυβέρνησι σκοπεύει —ὅπως εἶπε ἡ κ. Μερκούρη— νά ἀνεγείρῃ ἕνα θαυμάσιο νέο μουσεῖο, στήν βάσι τῆς Ἀκροπόλεως, ὅπου θά τοποθετηθοῦν τά ἐλγινεῖα μάρμαρα. Οἱ ἐπισκέπτες θά μποροῦν νά βλέπουν —ἀπό ἐκεῖ— αὐτά καί τόν Παρθενῶνα ταυτόχρονα. Καί ἡ ὅλη «ἀτμόσφαιρα» θά εἶναι ἡ ἐνδεδειγμένη.

Σοβαρές ἀμφιβολίες ἔχουν διατυπωθῆ ἀπό εἰδικούς σχετικὰ μέ τήν «ὕγεια» καί τήν ἀσφάλεια τῶν μαρμάρων καί μέ τήν πιθανότητα καταστροφῆς ἢ ζημιῶν τοῦ νέου μουσείου ἀπό σεισμούς. Ἡ «ἀρχὴ τοῦ ἐπαναπατρισμοῦ», ὅμως, ἀποτελεῖ τό βασικώτερο πρόβλημα.

Ἄν τά μάρμαρα τοῦ Παρθενῶνος ἐπιστραφοῦν, τί θά συμβῆ μέ τά ἔργα τέχνης, πού βρίσκονται σέ ἄλλα μουσεῖα τοῦ ἀνεπτυγμένου κόσμου, ἔργα πού προήλθαν ἀπό διάφορες χώρες κατὰ τήν ἐποχὴ τῆς ἀποικιοκρατίας; Ὁ ἐντεινόμενος ἐθνικισμός τῶν ἀναπτυσσομένων χωρῶν ἀπαιτεῖ τήν ἐπιστροφή τους. Ὁ ἐθνικισμός αὐτός ἀντικατοπτρίζεται καί στήν θέσι πού ἐπῆραν τά κράτη-μέλη τῆς UNESCO —ὡς πρὸς τό ζήτημα τῆς «πολιτιστικῆς ἰδιοκτησίας»— ψηφίζοντας ὑπέρ τοῦ ἐπαναπατρισμοῦ τῶν ἐλγινείων μαρμάρων. Τήν πρότασι κατεψήφισαν οἱ ΗΠΑ, ὁ Καναδάς, τά κράτη τῆς ΕΟΚ καί οἱ σκανδιναυικὲς χώρες (ἐκφράζοντας τόν φόβο δημιουργίας «προηγουμένου»), ἐνῶ ὑπῆρξαν καί 24 ἀποχές.

Ἡ κ. Μερκούρη —ὅπως ἔχει δηλώσει— δέν σκοπεύει (ἐφ' ὅσον ἐπιτευχθῆ ἡ ἐπιστροφή τῶν μαρμάρων τοῦ Παρθενῶνος) νά ἀπαιτήσῃ τήν ἐπιστροφή καί ἄλλων ἔργων τέχνης ἀπό ἄλλα ξένα μουσεῖα (π.χ. τῆς Ἀφροδίτης τῆς Μήλου ἀπό τό Λοῦβρο καί τῶν γλυπτῶν τῆς Αἰγίνης ἀπό τό Μόναχο). ἴσως, ὅμως, ἄλλες χώρες νά μή κάνουν τέτοιες λεπτές διακρίσεις...

Ὁ Βρεταννός ὑπουργός Τεχνῶν εἶπε πρόσφατα ὅτι, κατὰ τήν γνώμη του, εἶναι σωστό νά ὑπάρχουν μερικές μεγάλες διεθνεῖς συλλογές (ἔργων τέχνης) μεγάλης διεθνούς σπουδαιότητος καί ὅτι, ἀνάμεσά τους, τό Βρεταννικό Μουσεῖο κατέχει ἐξέχουσα θέσι.

Πρὶν ἀπό λίγο καιρό, ἡ UNESCO καθόρισε ὁρισμένους διαδικασίες γιά διμερεῖς ἐπαφές μεταξύ κυβερνήσεων ἐπί θεμάτων ἐπαναπατρισμοῦ πολιτιστικῶν θησαυρῶν. Ἡ κ. Μερκούρη λέει ὅτι θά συμμορφωθῆ πρὸς τίς διαδικασίες αὐτές, ἀλλά ὅτι, ἂν ἀποτύχουν, ἡ ἐλληνική κυβέρνησι εἶναι ἐτοιμὴ νά προσφύγῃ στά δικαστήρια.